

Σχόλια των εκπαιδευτών

Στη συνέχεια παρατίθενται απόψεις και σχόλια των 16 εκπαιδευτών του Προγράμματος.

ΔΑΝΑΗ ΒΑΪΚΟΥΣΗ

Οι εκπαιδευόμενοι/ες στην πρώτη επαφή τους με τη μέθοδο, στην α' φάση του προγράμματος, συμμετείχαν με ενδιαφέρον, περιέργεια και θετική στάση προς το «καινούριο».

Μεγάλο μέρος της πρώτης συνάντησης διατέθηκε σε γόνιμη συζήτηση-αναζήτηση για το τι είναι και τι δεν είναι κριτικός στοχασμός, ποια είναι η σχέση μας με τη τέχνη και πώς αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί στο χώρο της εκπαίδευσης.

Μεμονωμένα διατυπώθηκαν ενδοισμοί και επιφυλάξεις για τη δυνατότητα εφαρμογής της μεθόδου στα ασφυκτικά πλαίσια του σχολικού πλαισίου ή στο «αδύναμο» πλαίσιο κάποιας δομής εκπαίδευσης ενηλίκων.

Μετά την εκπόνηση των εργασιών, στη β' φάση του προγράμματος, ανάμεσα στους/ις συμμετέχοντες/ουσες στο πρόγραμμα υπήρχε διάχυτη και έκδηλη ευχαρίστηση από την εμπλοκή τους με την τέχνη από «το ταξίδι στη τέχνη», όπως είπαν οι ίδιοι, και δημιουργικός προβληματισμός για το τι

είναι στερεότυπο και ποιο είναι γνήσιο κριτικό ερώτημα.

Όσοι/ες είχαν ήδη εφαρμόσει τη μέθοδο εξέφρασαν ενθουσιασμό και έκπληξη για την επιτυχία της μεθόδου και δήλωσαν ότι οι όποιες επιφυλάξεις τους αποδείχτηκαν τελικά αβάσιμες. Όπως οι ίδιοι/ες οι συμμετέχοντες/ουσες στο πρόγραμμα είπαν, αυτό που κυρίως τους εξέπληξε ήταν η αβίαστη ανάδυση και έκφραση συναισθημάτων και προβληματισμών από εκπαιδευόμενους/ες που «ούτε καν είχαν ξανακούσει τη φωνή τους στην ομάδα».

Μεταφέρω δηλώσεις συμμετεχόντων στο πρόγραμμα:

«Ήταν μια μετασχηματιστική εμπειρία για όλους μας!»

«Το πρόγραμμα με βοήθησε να καταλάβω πολλά, όχι μόνο ως εκπαιδευτικός αλλά και ως άνθρωπος/πολίτης.»

«Ήταν πολύ ενδιαφέρον σεμινάριο και πραγματικά αισθάνθηκα τόσο πλήρης, όταν τα παιδιά ενθουσιάστηκαν με αυτόν τον τρόπο μάθησης.»

«...θα ήθελα όμως επιπλέον να σας πω πόσο σπουδαία ήταν η εμπειρία και για μένα και για τους μαθητές. Για να πω την αλήθεια, η επιτυχία του μαθήματος ήταν πέρα από κάθε προσδοκία.»

ΜΑΡΙΑ ΧΡΗΣΤΟΥ

Στο χρονικό διάστημα Φεβρουαρίου-Απριλίου 2015, συντόνισα τρία τμήματα εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, δύο στη Θεσσαλονίκη και ένα στην Αθήνα. Οι εντυπώσεις μου από την υλοποίηση του προγράμματος ήταν εξαιρετικές. Κατ' αρχάς, υπήρξε άψογη συνεργασία με τους συνεργάτες του ΣΕΒ-ΙΒΕΠΕ. Οι εγκαταστάσεις όπου υλοποιήθηκαν οι επιμορφώσεις ήταν άρτια εξοπλισμένες και έδιναν την αίσθηση ενός φιλικού και οικείου περιβάλλοντος για τους εκπαιδευόμενους. Οι δύο διά ζώσης συναντήσεις έδωσαν την ευκαιρία να αναπυχθεί γόνιμος διάλογος και επικοινωνιακή ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ

ΕΦΗ ΚΩΣΤΑΡΑ

Η συμμετοχή μου στο επιμορφωτικό πρόγραμμα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και πολύτιμη. Αυτό που κατά κύριο λόγο με κινητοποίησε ήταν το γεγονός ότι μου δινόταν η ευκαιρία να εκπαιδεύσω «συναδέλφους», ενεργούς εκπαιδευτικούς. Έχοντας κατά νου τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην αίθουσα διδασκαλίας, την έκταση της ύλης αλλά και τον αγώνα που δίνουν καθημερινά, προσπάθησα να τους προτείνω μία μέθοδο αξιοποίησης της τέχνης εφαρμόσιμη από όλους, που θα ενεργοποιούσε το ενδιαφέρον τόσο των μαθητών τους όσο και των ίδιων.

Αρχικά, οι αντιστάσεις ήταν αρκετές. Η έλλειψη χρόνου, γνώσεων, διάθεσης έκανε τους εκπαιδευτικούς επιφυλακτικούς. «Δεν μπορώ να το εφαρμόσω, διότι δεν έχω χρόνο», «Δεν έχω γνώσεις σχετικές με την τέχνη», «Πού θα βρω

των μελών της εκάστοτε ομάδας, γεγονός που συνετέλεσε στη δημιουργία κλίματος αμοιβαίου σεβασμού. Οι εκπαιδευόμενοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία δήλωσαν ότι έμειναν ικανοποιημένοι από την επιμόρφωση, γιατί ήρθαν σε επαφή με μία καινοτόμο μέθοδο διδασκαλίας που μπορεί να εφαρμοστεί σε πραγματικές συνθήκες διδασκαλίας, στόχος της οποίας είναι η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών και ο μετασχηματισμός των στερεότυπων αντιλήψεών τους. Δήλωσαν επίσης ότι προτίθενται να εφαρμόζουν τη μέθοδο συστηματικά στις ομάδες μαθητών τους. Τέλος, τους φάνηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα η αλληλεπίδραση που υπήρξε μεταξύ των μελών της ομάδας και η ουσιαστική ανταλλαγή απόψεων, κοινών εμπειριών και προβληματισμών με συναδέλφους που τους δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσουν μέσω της επιμόρφωσης. Με χαρά διαπίστωσα ότι πολλοί από τους συναδέλφους αντάλλαξαν στοιχεία επικοινωνίας, με σκοπό την περαιτέρω συνεργασία τους για την αξιοποίηση της μεθόδου «Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Τέχνη».

έργα τέχνης», «Δεν εφαρμόζεται η τέχνη στα μαθήματα θετικών επιστημών» ήταν σχόλια που αρχικά άκουσα. Παρόλα αυτά, με την ολοκλήρωση του σεμιναρίου, οι ίδιοι συνειδητοποίησαν τελικά πως με σωστό προγραμματισμό και με καλή επιλογή έργων τέχνης μπορούν να εφαρμόσουν τη μέθοδο στην τάξη με πολύ θετικά αποτελέσματα για τους μαθητές. Επισημαίνω ότι από τις εργασίες που τελικά πήρα και διάβασα, όσες έγιναν από εκπαιδευτικούς Μαθηματικούς ή Φυσικούς ήταν από αυτές που ξεχώρισαν για την προσπάθεια και την ευρηματικότητά τους.

Η συνεργασία με το ΚΕΚ ΙΒΕΠΕ υπήρξε άψογη, καθώς η κα Βόγλη, η κα Μαγκανάρη και άλλοι συνάδελφοι βοήθησαν σημαντικά στο να είναι το πρόγραμμα οργανωμένο και εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι να νοιώσουν άνετα. Αν κάτι θα τροποποιούσα στη δομή του προγράμματος, αυτό αφορά στην κατανομή του χρόνου. Η συνάντηση της Α' φάσης διαρκεί πολύ και κουράζει τους εκπαιδευόμενους. Επομένως, θα μπορούσε να χωριστεί σε δύο τετράωρα που θα υλοποιούνται σε δύο διαφορετικές ημέρες, αν και κατανοώ τις δυσκολίες που ενέχει μία διπλή μετακίνηση των συμμετεχόντων.

ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΟΓΡΙΔΗ

Τα σχόλιά μου αφορούν την υλοποίηση του προγράμματος σε μία ομάδα εκπαιδευομένων.

Η ομάδα αποτελείτο από 25 εκπαιδευόμενους. Ολοκλήρωσαν οι 23. Μία εκπαιδευόμενη δεν παρακολούθησε καθόλου (αποφάσισε να πάει σε ένα τμήμα Β/θμιας) και μία δεν παρέδωσε εργασία.

Σημαντικά στοιχεία:

- Οι εκπαιδευόμενοι παρουσίαζαν ποικιλία ως προς το φύλο, την ειδικότητα, τη βαθμίδα εκπαίδευσης (Δάσκαλοι Τάξης, Καθηγητές, Διευθυντές Σχολείων, Σχολικοί Σύμβουλοι, Εκπαιδευτικοί Πληροφορικής, Εικαστικών κλπ.). Αν και στην αρχή φοβήθηκα αυτή τη διαφορετικότητα, στη συνέχεια φάνηκε ότι υπήρξε θετική αλληλεπίδραση μεταξύ τους, με συμπληρωματικότητα στην έκφραση των απόψεων.
- Θετικό στοιχείο θεωρώ το γεγονός ότι μετά την παρουσίαση της μεθόδου δεν τους παρουσιάστηκε ένα εφαρμοσμένο παράδειγμα, αλλά κλήθηκαν οι ίδιοι οι εκπαιδευόμενοι να δουλέψουν βιωματικά σε ένα θέμα (ενδοσχολική βία) και να εκτιμήσουν στην πράξη την αξία της μεθόδου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να «δουν» στην πράξη την εφαρμογή της, αλλά το κυριότερο να αντιμετωπισθούν (θετικά) οι αντιρρήσεις, οι δυσκολίες κλπ, τις οποίες εξέφρασαν αρχικά. Π.χ.: Πώς συνδέεται η επεξεργασία του έργου τέχνης με το διερευνώμενο θέμα, πώς επιλέγεται ένα έργο τέχνης, γιατί ό,τι μας αρέσει δεν είναι (υψηλής αισθητικής) τέχνη (π.χ. μια αφίσα, ένα τραγούδι στο Youtube κλπ) και το κυριότερο:

αν μπορεί πραγματικά η μέθοδος να προκαλέσει τη σκέψη μας, να δώσει εναύσματα για βαθύτερη επιχειρηματολογία στη συζήτηση, με απώτερο στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

- Οι εργασίες που παρέδωσαν είχαν ποικιλία θεμάτων. Η επιλογή των έργων τέχνης και η σύνδεση με το θέμα στην πλειοψηφία ήταν καλή. Η μεγαλύτερη δυσκολία όμως εμφανίζεται στη διατύπωση των κριτικών ερωτημάτων. Τα περισσότερα ερωτήματα που διατυπώθηκαν στην αρχική παρουσίαση των εργασιών δεν ήταν κριτικά. Η συζήτηση που έγινε σχετικά με αυτό το θέμα ήταν ουσιαστική και φανερώνει την απουσία της κριτικής σκέψης από το ελληνικό σχολείο. Ταυτόχρονα όμως αναδεικνύει και την αξία της μεθόδου και τη συμβολή της προς αυτήν την κατεύθυνση.

Τεκμηριώνοντας τα παραπάνω, επισυνάπτω μερικά μηνύματα επικοινωνίας, που μου εστάλησαν μετά από το σεμινάριο:

«Γεια σας και χαρά σας, Ελπίζω να είστε όλοι καλά! Φεύγοντας από τη χθεσινή συνάντηση ένιωθα πολύ χαρούμενη και γεμάτη από όλες τις υπέροχες και διαφορετικές παρουσιάσεις που προσέφεραν εναύσματα προβληματισμού και υλικό για επεξεργασία. Εκτός από πολύ ωραία θέματα νομίζω ότι χθες παρουσιάστηκαν και εξαιρετικά έργα συσχητισμού - τα οποία δυστυχώς δεν απήλαυσα όσο θα ήθελα και επίσης δεν πρόλαβα και να τα σημειώσω όλα... Σκέφτηκα λοιπόν και προτείνω να κάνουμε μια μικρή τράπεζα έργων και εμείς, στέλνοντας ο καθένας το θέμα που δούλεψε και τους συνδέσμους από τα έργα που παρουσίασε.»

«Ευχαριστώ για την επιστολή σας. Θα ήθελα να ξέρετε ότι τόσο οι συναντήσεις μας στα πλαίσια του σεμιναρίου όσο και τα εφόδια που απέκτησα για μια νέα προσέγγιση της τέχνης, με σκοπό την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μικρών μαθητών μου, ήταν πηγή ανανέωσης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Εύχομαι λοιπόν να υπάρχει συνέχεια στη συνεργασία μας.»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΛΑΟΥΖΙΔΗΣ

Στο σύντομο αυτό κείμενο θα περιγράψω την εμπειρία μου από την υλοποίηση δύο (2) σεμιναρίων στη Θεσσαλονίκη, τα οποία είχαν ως αντικείμενο την εκπαίδευση μέσα από την τέχνη. Στα σεμινάρια συμμετείχαν 40 άτομα, από τα οποία τα περισσότερα είχαν διδακτική εμπειρία στην εκπαίδευση ενηλίκων. Και οι δύο ομάδες έδειξαν αυξημένο ενδιαφέρον για την εφαρμογή της μεθόδου και ήταν απολύτως συνεργάσιμες στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τόσο το ενδιαφέρον τους όσο και η συνεργασία τους οφείλεται κατά την άποψή μου σε μια σειρά από παράγοντες: (α) επειδή ήταν ενεργοί εκπαιδευτές ενηλίκων (σχεδόν στο σύνολό τους) είχαν άμεσο ενδιαφέρον να εξοικειωθούν με τη συγκεκριμένη εκπαιδευτική μέθοδο ώστε να την εφαρμόσουν άμεσα στα τμήματά τους, (β) έχοντας ήδη ένα βασικό θεωρητικό υπόβαθρο σχετικό με τις μαθησιακές θεωρίες και τις πρακτι-

κές εφαρμογές του πεδίου ήταν αρκετά πιο εύκολο να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο «δουλεύει» η μέθοδος και να αποφευχθούν παρερμηνείες, (γ) έχοντας οι ίδιοι πρακτική εμπειρία από την εφαρμογή συμμετοχικών τεχνικών συμμετείχαν με θέρμη σε όσα τους ζητούσα να κάνουν.

Θεωρώ ότι το συγκεκριμένο σεμινάριο πρέπει να απευθύνεται σε έμπειρους εκπαιδευτές ενηλίκων. Είναι κατά τη γνώμη μου ένα εντατικό προχωρημένο σεμινάριο (advanced crash course), το οποίο απαιτεί συμμετέχοντες με εμπειρία αλλά και εκπαιδευτές με εμπειρία. Άρα, θεωρώ ότι χρειάζεται μεγάλη προσοχή στην επιλογή των συμμετεχόντων. Οι συμμετέχοντες δίχως εμπειρία δεν θα καταφέρουν να ανταποκριθούν με επάρκεια στις απαιτήσεις (μελέτη υλικού, ενεργός συμμετοχή, εργασία, παρουσίαση). Επίσης θεωρώ ότι οι εκπαιδευτές θα πρέπει οι ίδιοι να έχουν πολύ καλά κατανοήσει τη σχέση της μεθόδου με τη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης και ιδιαίτερα με το ζήτημα του κριτικού στοχασμού, ενώ προφανώς θα πρέπει να χρησιμοποιούνται όσο το δυνατό περισσότερες ενεργητικές τεχνικές.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΤΡΩΝΑΣ

Διαπιστώσεις από την εκπαιδευτική δραστηριότητα στο πρόγραμμα:

1. Μεγάλο ενδιαφέρον για τη χρήση της εκπαίδευσης μέσα από την τέχνη.
2. Οι εκπαιδευόμενοι αντιλαμβάνονται σε θεωρητικό επίπεδο τι σημαίνει στερεοτυπική αντίληψη, αλλά δυσκολεύονται να εντοπίσουν/καταγράψουν στερεοτυπικές αντιλήψεις των εκπαιδευομένων τους.
3. Δυσκολία του ημίσεως περίπου των εκπαιδευομέ-

νων στη διαμόρφωση του ή των κριτικών ερωτημάτων.

4. Στην πρώτη φάση υποβολής της εργασίας τους περίπου τα δύο τρίτα δεν αναφέρουν στον σχεδιασμό τον τρόπο με τον οποίο θα αξιολογήσουν το αποτέλεσμα της σχετικής δώρης διδασκαλίας.
5. Στο τέλος της διοργάνωσης υπάρχει πάντοτε μια ομόφωνη πρόθεση δήλωσης σχετικά με την χρήση της τέχνης σε προσεχείς εκπαιδευτικές ενέργειες.

Συμπεράσματα:

1. Το θέμα είναι ενδιαφέρον για τους εκπαιδευτές.
2. Οι εκπαιδευόμενοι αντιμετωπίζουν σημαντική δυσκολία στον εντοπισμό στερεοτυπικών αντιλήψεων, ενδεχόμενα λόγω έλλειψης του σχετικού θεωρητικού πλαισίου.

3. Οι εκπαιδευόμενοι που δεν έχουν παρελθούσα εμπειρία σε πρακτική εφαρμογή κριτικού στοχασμού, σε πρώτο στάδιο συγχέουν το κριτικό ερώτημα με μια ερώτηση από εκείνες που μπορούν να υποβοηθήσουν την εφαρμογή μαιευτικής.
4. Δεν είμαστε σε θέση να αξιολογήσουμε τον αντίκτυπο του Προγράμματος, σε βάθος χρόνου.

Σκέψεις – Προτάσεις:

1. Υπάρχει ενδιαφέρον για το αντικείμενο, άρα αξίζει να σκεφτόμαστε τρόπους για υλοποίηση νέων προγραμμάτων.

ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΑΤΣΑΡΟΥ

Στο τμήμα συμμετείχαν 25 άτομα, άνδρες και γυναίκες, όλοι εκπαιδευτές ενηλίκων, πράγμα που διευκόλυνε την μεταξύ τους επικοινωνία. Τέσσερις από τους εκπαιδευόμενους εφάρμοσαν τη μέθοδο σε πραγματικές συνθήκες, ενώ οι υπόλοιποι την εφάρμοσαν σε εικονικές μαθησιακές καταστάσεις.

Από την αρχή φάνηκε ο ενθουσιασμός των εκπαιδευομένων για το περιεχόμενο της μεθόδου, μιας και όπως ανέφεραν οι ίδιοι «...έχουμε βαρεθεί να κάνουμε συνεχώς τα ίδια και τα ίδια στις επιμορφώσεις μας...». Τα ερωτήματα που φάνηκε να απασχολούν τους εκπαιδευόμενους είναι η διατύπωση του σωστού κριτικού ερωτήματος, καθώς και η επιλογή του κατάλληλου έργου τέχνης («...Γιατί τα κόμιξ δεν θεωρούνται έργα τέχνης;»). Επίσης, αρκετή ώρα αφιερώθηκε στο να γίνει κατανοητό ότι στη μέθοδο μας αφορά κυρίως ο κριτικός χαρακτήρας των προσεγγίσεων των θεμάτων, με την έννοια ότι αυτά ίσως εμπεριέχουν κάποια αμφισβήτηση στερεοτύπων και μπορεί να συνδέονται με κυρίαρχες ιδεολογίες. Ακόμα, αναλύθηκε το χαρακτηριστικό των κριτικών υποθεμάτων, τα οποία είναι ανοιχτά σε απαντήσεις και δεν υποβάλλουν απόψεις, πράγμα που απασχόλησε αρκετά τους εκπαιδευόμενους.

2. Ίσως να αξίζει τον κόπο να ενισχύσουμε λίγο το θεωρητικό πλαίσιο που αφορά στις στερεοτυπικές αντιλήψεις.
3. Να οργανώσουμε κάποιο μηχανισμό για την πληροφόρησή μας σχετικά με το ποιοι, πού, και πώς, έθεσαν σε εφαρμογή αυτά που διδάχτηκαν. Αυτό θα μπορούσε να γίνει με τη δημιουργία ενός δικτύου στο οποίο οι εκπαιδευθέντες θα μπορούσαν ακόμη και με απλό ηλεκτρονικό ταχυδρομείο να επικοινωνούν και να μοιράζονται εφαρμογές, προβληματισμούς κλπ.

Γενικά δεν παρατηρήθηκε καμία ένδειξη δυσανασχέτησης σχετικά με τη δομή του προγράμματος, αλλά ανιχνεύθηκε σε δύο άτομα το μη ειλικρινές ενδιαφέρον για τη μέθοδο αυτή καθαυτή, παρά μόνο για τη λήψη του πιστοποιητικού.

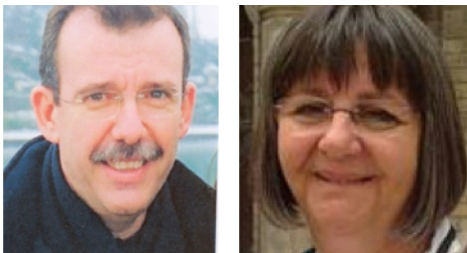
Συμπερασματικά, το πρόγραμμα φαίνεται να ελκύει τους εκπαιδευτές ενηλίκων και να τους βοηθάει στον εντοπισμό των ηγεμονικών παραδοχών, που εμφορούνται τόσο οι ίδιοι όσο και οι εκπαιδευόμενοι. Αυτό γίνεται εμφανές από την πρόθεσή τους να το εφαρμόσουν σε πραγματικές μαθησιακές συνθήκες.

Απόψεις εκπαιδευομένων:

«Το επιμορφωτικό πρόγραμμα ήταν εξαιρετικό, ενδιαφέρον και κυρίως ανατρεπτικό, καθώς άνοιξε στους επιμορφούμενους μια νέα οπτική στη διδασκαλία. Η επιμορφώτριά μας ήταν εξαιρετική στην παρουσίαση, φιλική και προσηνής καθώς και άκρως εξυπηρετική στην επίλυση αποριών, δυσκολιών κλπ.»

«Το σεμινάριο μου φάνηκε ιδιαίτερα πρωτοποριακό, γιατί η αλήθεια είναι ότι, αν και δεν είχα ιδιαίτερα στενή σχέση με την τέχνη, προβληματίστηκα για το ρόλο των κριτικών ερωτημάτων, γνώρισα και έμαθα πολλά πράγματα. Ιδιαίτερα, η εκπαιδεύτρια ήταν συνεπής, καταρτισμένη και ήξερε να χειρίζεται καλά την ομάδα. Θα σύστηνα ανεπιφύλακτα το εν λόγω σεμινάριο σε κάθε εκπαιδευτικό, προκειμένου να γνωρίσει και να εφαρμόσει μια καινούρια εκπαιδευτική τεχνική.»

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΠΑΡΛΟΣ- ΒΑΣΩ ΓΩΓΟΥ

Πραγματοποιήσαμε δύο προγράμματα, ένα σε εκπαιδευτικούς των ΣΔΕ και ένα σε εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Όσοι συμμετείχαν έδειξαν από την αρχή πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για τη μέθοδο και ανακάλυψαν ότι αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης των εκπαιδευομένων ή των μαθητών τους. Εντυπωσιάστηκαν από το γεγονός ότι η τέχνη ενεργοποίησε τον όλο άνθρωπο μέσα τους αξιοποιώντας τη δημιουργική τους πλευρά. Κατά την παρουσίαση της μεθόδου, συμμετείχαν όλοι ενεργά στις βιωματικές δραστηριότητες και δούλεψαν πολύ δημιουργικά σε μικρές ομάδες. Ο ενθουσιασμός και η ανταπόκριση στη μέθοδο φάνηκε και από το γεγονός ότι οι περισσότεροι την εφάρμοσαν στην πράξη και όλοι σχεδόν εκπόνησαν με μεγάλη επιτυχία την εργασία τους. Η διαπίστωση όλων ήταν ότι, μέσα από την τέχνη, με τις κατάλληλες τεχνικές, μπορούν να μετατοπιστούν δυσλειτουργικές αντιλήψεις και να καλλιεργηθεί ο κριτικός στοχασμός.

Προς επιβεβαίωση των όσων αναφέρουμε παραθέτουμε και δικά τους σχόλια:

«Πραγματικά, ήταν μια εκπληκτική εμπειρία για μένα και για τους εκπαιδευόμενους. Ο τρόπος που προσέγγισαν οι εκπαιδευόμενοι το έργο ζωγραφικής ανέτρεψε την οπτική μου και εμπλούτισε μέσα από τη δυναμική της ομάδας την όλη διαδικασία.»

«Ο μετασχηματισμός ξεκίνησε από μένα. Μπήκα στη διαδικασία να ξαναδώ την τέχνη με άλλα μάτια.»

«Όλοι οι εκπαιδευόμενοί μου συμφώνησαν πως με τα έργα τέχνης είδαν και αντιλήφθηκαν μια άλλη διάσταση του θέματος και ήταν όλοι πολύ ευχαριστημένοι από την όλη διαδικασία. Δεν ζήτησαν διάλειμμα και ζήτησαν να το επανα-

λάβουμε. Όλες οι ομάδες σκέφθηκαν πιο κριτικά και φάνηκε ότι εμπλούτισαν τις αρχικές τους απόψεις και αντιλήψεις. Κλονίστηκε και επαναπροσδιορίστηκε το στερεότυπο ότι η τεχνολογία είναι μόνο σύμμαχος του ανθρώπου.»

«Η εφαρμογή της νέας αυτής διδακτικής μεθόδου απέδειξε ότι πράγματι με τα κατάλληλα ερεθίσματα μπορεί να διεγερθεί η σκέψη των μαθητών και να οδηγηθεί σε κριτικό στοχασμό. Παρά το γεγονός ότι στην αρχή οι μαθητές δυσκολεύονται να εκφραστούν, στη συνέχεια, με την κατάλληλη ώθηση που δίνεται με την παραίνεση για ελεύθερη έκφραση, αρχίζουν και συμμετέχουν, εκφράζοντας ελεύθερα τις απόψεις και τις σκέψεις τους. Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι η συμβολή και η αναγκαιότητα της συγκεκριμένης μεθόδου στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης είναι ολοφάνερη. Μόνο έτσι θα καταφέρουμε να διαπλάσουμε χαρακτήρες αυτόνομους και ελεύθερους, με κριτική ικανότητα, ικανούς να αντιστέκονται στη 'Δύναμη της μάζας' (για να το συνδέσουμε και με την διδαχθείσα ενότητα) .»

«Οι εκπαιδευόμενοι ανέφεραν ότι τους άρεσε η όλη διαδικασία, τη βρήκαν ενδιαφέρουσα και τους έδωσε την ευκαιρία να δούνε την τέχνη μέσα από μια διαφορετική ματιά. Συνολικά, η εκπαιδευτική διαδικασία αποδείχθηκε επικοινωνιακή καθώς τους βοήθησε να εμπλουτίσουν τις αρχικές τους απόψεις και επιπλέον τους έδωσε την ευκαιρία να προσεγγίσουν την τέχνη μέσα από έναν πιο βιωματικό τρόπο και να την αισθανθούν πιο οικεία.»

«Θεωρώ ότι το επιμορφωτικό πρόγραμμα Εκπαίδευση μέσα από την Τέχνη εξοπλίζει έναν εκπαιδευτικό με ένα δυνατό εργαλείο για να επιτύχει την ανάπτυξη του προβληματισμού και της κριτικής σκέψης και στάσης των μαθητών μέσω της τέχνης απέναντι σε κάθε θέμα που προκύπτει στη ζωή τους και απαιτεί τη δραστηριοποίησή τους για την εξεύρεση λύσης ή την αλλαγή στάσης ζωής μέσα από μια σφαιρική θεώρηση των πραγμάτων.»

«Οι μαθητές παρακολούθησαν με ενδιαφέρον τη δίωρη πειραματική διδασκαλία, τους άρεσε η ενασχόληση με τα έργα τέχνης και στα στάδια των συζητήσεων ενεργοποιήθη-

μαθητές οι οποίοι συνήθως δεν συμμετέχουν στο μάθημα των Μαθηματικών. Ως προς τη μεταβολή απόψεων φάνηκε ότι σε δύο από τις πέντε ομάδες δόθηκε η δυνατότητα να δούνε τα μαθηματικά και ως μέρος της ζωής τους.»

«Μέσα από την εφαρμογή της μεθόδου ξαναείδα με άλλα

μάτια τα σχολικά βιβλία, καθώς διαπίστωσα ότι περιλαμβάνουν και εικόνες από πολύ σημαντικά έργα τέχνης που μέχρι τώρα δεν είχα δει και φυσικά δεν είχα αξιοποιήσει στη διδασκαλία.»

ΜΑΡΙΑ ΚΑΓΙΑΒΗ

Από τον Απρίλιο του 2014 έως το Μάιο του 2015 συμμετείχα ως επιμορφώτρια στο πρόγραμμα *Εκπαίδευση μέσα από την Τέχνη*. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος είχα την ευκαιρία να επιμορφώσω 4 τμήματα εκπαιδευτικών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ), εκ των οποίων το πρώτο τμήμα ήταν πιλοτικό. Συνολικά συμμετείχαν 90 εκπαιδευτικοί (μόνιμοι ή ωρομίσθιοι) που εργάζονται ή σκοπεύουν να εργαστούν σε ΣΔΕ. Αρκετοί ήταν κάτοχοι μεταπτυχιακού ή διδακτορικού διπλώματος, διευθυντές σχολείων, με πολλά χρόνια εμπειρίας στα ΣΔΕ. Η σχέση τους με την τέχνη, όπως οι ίδιοι δήλωσαν τόσο στην αρχή του προγράμματος όσο και στο τέλος κατά την αξιολόγησή του, κυμαίνονταν από πολύ

στενή έως «απόμακρη». Ακόμα όμως και αυτοί που δήλωσαν πως δεν έχουν ιδιαίτερη σχέση με την τέχνη και αρχικά εξέφρασαν φόβο σχετικά με το εάν «θα τα καταφέρουν» στο πρόγραμμα, παραδέχτηκαν στη συνέχεια ότι η χρήση της τέχνης στην εκπαίδευση είναι κάτι που τους συναρπάζει και δήλωσαν «γοητευμένοι» από τη διαδικασία σχεδιασμού των ενοτήτων σύμφωνα με τη μέθοδο και από την αναζήτηση των κατάλληλων έργων τέχνης. Στο σύνολό τους οι συμμετέχοντες παρακολούθησαν με μεγάλο ενδιαφέρον τις δια ζώσης συναντήσεις και ανταποκρίθηκαν εξαιρετικά στις εργασίες που τους είχαν ανατεθεί. Πολύ μεγάλος αριθμός από αυτούς εφάρμοσε τη μέθοδο στο σχολείο του και αρκετές από αυτές τις εφαρμογές είχα την ευκαιρία να τις παρακολουθήσω η ίδια και να συζητήσω και με τους εκπαιδευμένους των σχολείων. Ως τελικό συμπέρασμα κρατώ τον ενθουσιασμό τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των εκπαιδευομένων για τη χρήση της μεθόδου στην τάξη και την επιθυμία τους για τη συνέχιση του προγράμματος και την εφαρμογή της μεθόδου σε μεγαλύτερη κλίμακα.

ΝΑΤΑΣΑ ΡΑΪΚΟΥ

Κατά γενική ομολογία όλων των συμμετεχόντων, ήταν μια επικοδομητική εμπειρία, την οποία η πλειοψηφία εξέφρασε την επιθυμία να επιχειρήσει να αξιοποιήσει στο μέλλον με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Όλοι αποκόμισαν δημιουργικές ιδέες, ενώ το μοίρασμα εμπειριών και προβληματισμών τους εφοδίασε με νέες σκέψεις και θετική διάθεση για το επάγγελμά τους ως εκπαιδευτικών.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα για τους εκπαιδευτικούς είναι η πολύχρονη ρουτίνα και ο εγκλωβισμός σε αυστηρά προκαθορισμένο πρόγραμμα, το οποίο νιώθουν ότι τους έχει

οδηγήσει σε τέλμα. Η ιδέα ότι μπορούν να αξιοποιήσουν κάτι το οποίο και τους εκπαιδευόμενους ευχαριστεί και ενισχύει, αλλά και τους ίδιους τους διευκολύνει στο έργο τους αλλά πρωτίστως τους αναζωογονεί ως παιδαγωγούς, τους έδωσε μια νέα πνοή θετικής διάθεσης και ενθάρρυνσης για το έργο τους.

Ακόμα και στις περιπτώσεις όσων ήδη αξιοποιούσαν την τέχνη στο μάθημά τους, η εφαρμογή μιας συγκεκριμένης μεθοδολογίας ένιωσαν ότι τους διευκόλυε. Επίσης, ο αρχικός προβληματισμός της δυνατότητας εφαρμογής της μεθόδου σε όλες τις ηλικιακές ομάδες ξεπεράστηκε σύντομα, διότι όλοι αντιλήφθηκαν πως, με την κατάλληλη προσαρμογή, η εφαρμογή είναι και εφικτή και αποτελεσματική.

Ενδεικτικά σχόλια συμμετεχόντων στο Πρόγραμμα:

«Έχω πολλά να μάθω ακόμα και αυτό με ενθουσιάζει, γιατί

τροφοδοτεί τη δουλειά μου με νέες ιδέες. Η εφαρμογή της μεθόδου ήταν για μένα μια αποκάλυψη, όχι μόνο από πλευράς γνώσεων, αλλά και για την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία.»

«Το σεμινάριο μου προκάλεσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς θεωρώ ότι η μέθοδος που προτείνει καλύπτει ένα κενό στην εκπαίδευση ή τουλάχιστον στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Η διοργάνωσή του ήταν πάρα πολύ καλή και σε καμία φάση του δεν είχα την αίσθηση ότι λειτουργεί διεκπεραιωτικά. Ελπίζω και εγώ σε συνέχεια της συνεργασίας μας και σίγουρα θα με

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

Το πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχα ως εκπαιδευτής αφορούσε στην εκπαίδευση εκπαιδευτών ενηλίκων. Όσον αφορά αυτούς που παρακολούθησαν το πρόγραμμα είναι σημαντικό να επισημανθεί η έντονα θετική προσέγγισή τους ως προς την εφαρμογή της μεθόδου. Αν και ιδιαίτερα η πρώτη συνάντηση διήρκησε αρκετές ώρες, παρακολούθησαν με μεγάλο ενδιαφέρον την παρουσίαση της μεθόδου και σε αντίστοιχα πολύ καλό κλίμα έγινε και η παρουσίαση των δικών τους εργασιών. Οι περισσότερες εργασίες ήταν πραγματικά ενδιαφέρουσες και μοιάζει οι εκπαιδευόμενοι να αφιέρωσαν σημαντικό χρόνο, ιδιαίτερα ως προς τον εντοπισμό κατάλληλων έργων τέχνης, που να αντιστοιχούν στο «θέμα» τους. Από την άλλη πλευρά, πιο «έτοιμοι» να

ΜΑΝΟΣ ΠΑΥΛΑΚΗΣ

Γενικά, το πρόγραμμα κύλισε ομαλά και σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό και στα δύο σεμινάρια στα οποία συμμετείχα ως εκπαιδευτής. Υπήρχε ενεργό ενδιαφέρον από τους εκπαιδευόμενους και έγιναν αξιολογικές συζητήσεις γύρω από τη μέθοδο και κυρίως γύρω από το ερώτημα «Ποιο έργο τέχνης θεωρείται καλό;». Όπως φαίνεται και από τις τελικές

ενδιέφερε ένα 'δίκτυο' επικοινωνίας και ανταλλαγής πρακτικών.»

«Θέλω όμως να σταθώ στην συνεργασία μας και να σημειώσω ότι πραγματικά ήταν από τις λίγες φορές που συμμετείχα σε μια επιμόρφωση και την χάρηκα τόσο. Όπως πολύ καλά γνωρίζετε, οι αντιστάσεις μας ως ενηλίκων εκπαιδευμένων μπορούν πολλές φορές να ανατρέψουν όλη τη διαδικασία. Αυτή τη φορά ένοιωσα τόσο οικεία που ξέχασα ό,τι κουβαλούσα και αφέθηκα στη διαδικασία.»

εφαρμόσουν την μέθοδο ήταν όσοι είχαν σημαντική εκπαιδευτική εμπειρία, αλλά και συμμετοχή σε αντίστοιχα προγράμματα εκπαίδευσης εκπαιδευτών στο παρελθόν. Χαρακτηριστική ήταν εδώ η περίπτωση μιας ομάδας έμπειρων εκπαιδευτών του ΣΔΕ Φυλακών Τρικάλων, που όχι μόνο παρακολούθησαν μαζί με τη διευθύντριά τους το πρόγραμμα κάνοντας αρκετά χιλιόμετρα για κάθε συνάντηση, αλλά και κατέθεσαν προτάσεις για την εφαρμογή της μεθόδου σε επίπεδο εκπαιδευτικής μονάδας.

Γενικά, ως προς την οργάνωση και δόμηση του προγράμματος, θεωρώ πως ήταν πραγματικά άρτια, κάτι που αναφέρθηκε και από τους εκπαιδευόμενους, μαζί με την επισήμανση πως η παρακολούθησή του απαιτούσε ένα αρκετά καλό επίπεδο γνώσης του πεδίου της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Ικανοποιητική, τέλος, χαρακτηρίζεται και η συνεργασία με τα στελέχη του ΙΒΕΠΕ, ως προς την αντιμετώπιση των όποιων «μικροπροβλημάτων» (κυρίως σε θέματα εξοπλισμού) εμφανίστηκαν κατά την εξέλιξη του προγράμματος.

εργασίες, οι συμμετέχοντες αξιοποίησαν πολλές μορφές τέχνης, από ζωγραφική και γλυπτική μέχρι φωτογραφία και κινηματογράφο και κατάφεραν να προσεγγίσουν διαφορετικά θέματα, όπως σχέσεις (διαπροσωπικές και στον χώρο εργασίας), τεχνολογία, άγχος κ.ά. Κλείνω με τα λόγια μιας εκπαιδευόμενης μετά τη λήξη του σεμιναρίου: «Ασχολούμαι πολλά χρόνια με τη χρήση έργων τέχνης στην εκπαίδευση, το έχω διδαχτεί στο Πανεπιστήμιο και αλλού, αλλά αυτή ήταν η πρώτη φορά που πραγματικά σε μια μέρα κατάλαβα πώς μπορώ να αξιοποιώ σημαντικά έργα και να δημιουργώ συναισθήματα και αφορμές για κριτική σκέψη στους δικούς μου εκπαιδευόμενους.»

ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΝΔΡΙΤΣΑΚΟΥ

Μέσα από τα 6 τμήματα τα οποία έχω ως τώρα συντονίσει μπορώ να πω πως οι εκπαιδευόμενοι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, έχουν δεχθεί το πρόγραμμα με ενθουσιασμό. Όσοι είχαν τη δυνατότητα εφάρμοσαν τη μέθοδο (ένα μικρό ποσοστό δεν είχαν την ευκαιρία να εφαρμόσουν τη μέθοδο σε ομάδα εκπαιδευομένων) με πολύ καλά αποτελέσματα, όπως φάνηκε και στις εργασίες τους. Οι εργασίες ήταν σε μεγάλο ποσοστό υψηλού επιπέδου, ακολούθησαν πιστά τη μέθοδο και τις αρχές της (διαμόρφωση αξιολογών κριτικών ερωτημάτων, επιλογή κατάλληλων έργων τέχνης) και γενικά αναδείκνυαν τη διάθεση των συμμετεχόντων απέναντι στη μέθοδο.

Οι μαθητές στα σχολεία όπου πραγματοποιήθηκαν οι εφαρμογές δέχθηκαν τη μέθοδο με πολύ θετική διάθεση, ακόμα και σε περιπτώσεις ειδικών πληθυσμών (έγιναν εφαρμογές σε ειδικό σχολείο αλλά και σε τμήμα ΑΜΕΑ).

Οι εκπαιδευόμενοι αξιολόγησαν το σύνολο του προγράμματος με πολύ θετικά σχόλια στα ερωτηματολόγια αξιολόγησης, αναφέροντας παρόλα αυτά και τις δυσκολίες που ανα-

ΓΕΩΡΓΙΑ ΜΕΓΑ

Το επιμορφωτικό Πρόγραμμα πρόσφερε τόσο στους εκπαιδευόμενους όσο και στην γράφουσα πρόσβαση σε καινότεμες εκπαιδευτικές μεθόδους. Παράλληλα, έδωσε τη δυνατότητα της ώσμωσης των ιδεών επάνω σε θέματα διδακτικών προσεγγίσεων και ειδικότερα επάνω σε θέματα που εισάγουν δυναμικά την τέχνη στη εκπαίδευση. Ένα βασικό χαρακτηριστικό του Προγράμματος ήταν η έμφαση στο βίωμα, ο στοχαστικός διάλογος και ο μετασχηματισμός δυσλειτουργικών παραδοχών σε σχέση με τη λειτουργία της τέχνης στην εκπαιδευτική διεργασία. Οι εκπαιδευόμενοι

μένουν να αντιμετωπίσουν ή που ήδη αντιμετώπισαν στην εφαρμογή της μεθόδου.

Εκτός από το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης ζητούσα από τους εκπαιδευόμενους στο τέλος της συνάντησης να καταγράψουν ανώνυμα μια σκέψη, ένα συναίσθημα με το οποίο «φεύγουν» από το σεμινάριο. Ενδεικτικά παραθέτω μερικά από αυτά στη συνέχεια.

«Απολαυστικό! Είναι υπέροχο να ανοίγεις δρόμους, μυαλά και να ξεφεύγεις! Ευχαριστώ!»

«Φεύγω με θετικά συναισθήματα από τη συνάντησή μας. Ελπίδα και ευχή μου να χρησιμοποιήσω τις μεθόδους. Χαρά που διαπιστώνω τις συνεχείς προοπτικές που υπάρχουν στο επάγγελμά μας.»

«Μια καινούργια ματιά στη γνώση, τη σκέψη, την τέχνη.»

«Φεύγω με πολλές ιδέες και μεράκι να ξεκινήσω να εφαρμόζω τη μέθοδο.»

«Προβληματισμένη για το πώς θα το εφαρμόσω. Επιθυμία να δω το αποτέλεσμα στην τάξη.»

Προσωπικά βίωσα με ιδιαίτερο ενθουσιασμό το πρόγραμμα. Η συνεργασία με το ΚΕΚ ΙΒΕΠΕ ήταν άψογη και ήταν κοντά μας σε ό,τι χρειαστήκαμε. Ελπίζω οι εκπαιδευόμενοι να μην σταματήσουν εδώ, αλλά να εξακολουθήσουν να αξιοποιούν τη μέθοδο!

διεύρυναν την αντίληψή τους για το ρόλο της τέχνης στην παραγωγή κριτικού στοχασμού. Συνειδητοποίησαν την αξία της παρατήρησης των έργων τέχνης ως προς την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών (κυρίως στοχαστικών). Μάλιστα, στο πλαίσιο της αξιολόγησης του Προγράμματος ένας εκπαιδευόμενος σχολίασε: «Η εφαρμογή της μεθόδου μπορεί να αναπτύξει την κριτική σκέψη. Το πιστεύω αυτό απόλυτα γιατί προκαλεί τους μαθητές να σκεφτούν διαφορετικά-εναλλακτικά και αυτό κεντρίζει το ενδιαφέρον τους.»

Επίσης, οι εκπαιδευθέντες βρήκαν τρόπους εισαγωγής της μεθόδου στην καθημερινή τους πρακτική, γεγονός που πιστοποιήθηκε από τις τελικές τους εργασίες.

Το Πρόγραμμα οργανώθηκε άρτια από τους φορείς ΙΒΕΠΕ και ΝΕΟΝ. Παράλληλα, παρείχε πλούσιο βιβλιογραφικό υλικό για περαιτέρω εφαρμογές και μετά τη λήξη του.

Ενδιαφέρον περιστατικό: Στην εκπαιδευτική ομάδα ανήκουν εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σχολικοί σύμβουλοι και νηπιαγωγοί. Το ηλικιακό φάσμα των μαθητών στους οποίους απευθύνονται διαφέρει. Διαφέρουν, επίσης, και οι εμπειρίες των μαθητών. Ωστόσο, προς μεγάλη μας έκπληξη, εντοπίστηκαν θέματα που μπορούν να προσεγγιστούν διαμέσου της προτεινόμενης μεθόδου τόσο από μαθητές του Νηπιαγωγείου όσο και από μαθητές της 6^{ης} Δημοτικού. Ενδεικτικά, αναφέρω: α) Η φίλια, β) Ένα νέο

μέλος στην οικογένεια.

Συμπερασματικά, ως εκπαιδευτριά κέρδισα από τη διεργασία τα μέγιστα, αφού μου δόθηκε η ευκαιρία να παρουσιάσω τη μέθοδο σε ετερόκλητο εκπαιδευτικό κοινό με πολύ καλά αποτελέσματα. Για μια ακόμα φορά συνειδητοποίησα πόσο σημαντική είναι η καλή οργάνωση για την επιτυχή διδασκαλία στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού προγράμματος.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΓΟΣ

μαθητών, προώθησε την ομαδική δουλειά, κινητοποίησε αφενός την ερευνητική διάθεση των παιδιών και αφετέρου την αφηγηματική τους ικανότητα. Ακόμη, εστιάζουν στο πώς οι συνήθως «αμίλητοι και αμέτοχοι» μαθητές μέσα από τη συγκεκριμένη διαδικασία πήραν πρωταρχικό ρόλο, κινητοποιώντας και τους υπόλοιπους συμμαθητές τους.

Υπογραμμίζουν το πώς η μάθηση συνδυάστηκε με την ευχαρίστηση και αυτό όχι μόνο για τους μαθητές, αλλά και για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Ο συνδυασμός της μάθησης με την ευχαρίστηση, ή αλλιώς αυτό που οραματίζονται όλες οι σχετικές θεωρίες μιλώντας για τη «χαρά της μάθησης», είναι ίσως αυτό που εύκολα και γρήγορα μπορεί να πετύχει η «Εκπαίδευση μέσα από την Τέχνη». Διαβάζοντας τις εργασίες και τις παρεμβάσεις των εκπαιδευτικών σε τάξεις Νηπιαγωγείου και Δημοτικού, με αφορμή πολύ διαφορετικές γνωστικές αφετηρίες και στο πλαίσιο διαφορετικών μαθημάτων, καταλαβαίνω ότι η Τέχνη είναι ένα «κλειδί» που αν αξιοποιηθεί με τον κατάλληλο τρόπο μπορεί να λειτουργήσει σε όλες τις βαθμίδες, σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, σε όλα τα μαθήματα και σε όλα τα επίπεδα μαθητών. Και, πραγματικά, αναρωτιέμαι αν υπάρχει άλλο τέτοιο «κλειδί» που να μπορεί συγχρόνως να ξεκλειδώνει το νου και την ψυχή, να καλλιεργεί τη σκέψη και τη φαντασία, να συνταιριάζει το όνειρο με το στοχασμό και τη γνώση με το «παιχνίδι»!

Καθώς διαβάζω τις εργασίες που αυτόν τον καιρό στέλνουν οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι συμμετείχαν στο σεμινάριο «Εκπαίδευση μέσα από την Τέχνη» που έγινε στο Βόλο, μου κάνουν εντύπωση, κυρίως, δυο πράγματα. Το πρώτο είναι η ποικιλία των θεμάτων με τα οποία επέλεξαν να ασχοληθούν και η αντίστοιχη ποικιλία των έργων τέχνης που αναζήτησαν. Με ένα εύρος κριτικών ερωτημάτων, που αφορούσαν από τη διερεύνηση του ιδανικού μαθησιακού περιβάλλοντος και του ιδανικού δασκάλου μέχρι την παιδική εργασία ή τη διαχείριση της ετερότητας στο σχολείο, τα έργα Τέχνης που προσεγγίστηκαν δεν μπορούσε παρά να είναι όχι μόνο από πολλές διαφορετικές διαστάσεις της Τέχνης, εποχές και τεχνοτροπίες, αλλά και να έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, να επιδέχονται πολλές ερμηνείες και να κινητοποιούν το στοχασμό.

Το δεύτερο σημείο που μου κάνει εντύπωση, καθώς διαβάζω τις εργασίες των εκπαιδευτικών, αφορά στα σχόλιά τους. Τα περισσότερα προέρχονται από την εφαρμογή της παρέμβασης στις τάξεις τους. Εστιάζουν στο πώς η συγκεκριμένη εφαρμογή κράτησε για ώρα αμείωτο το ενδιαφέρον των